



ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA

2023. január 6.

ÉRTÉKÖRZŐ ÉS OKSZERŰ KEZELÉS LEHETŐSÉGEI A CEKEHÁZI PATAY KASTÉLYKERTBEN

**Preservation and purposeful maintenance of the Patay heritage castle and
park**

Készítette: Birta Gyöngyi Andrea

SK2VHU

Tájépítész mérnöki szak, mesterképzés
nappali tagozat

Budai Campus

Témavezető:

Dr. Takács Katalin, Egyetemi adjunktus, Tájépítészeti,
Településtervezési és Díszkertészeti Intézet, Kertművészeti és
Kertépítészeti Tanszék, Budai Campus

Dr. Eplényi Anna Vivien, Egyetemi docens, Tájépítészeti,
Településtervezési és Díszkertészeti Intézet, Kertművészeti és
Kertépítészeti Tanszék, Budai Campus

Lehetséges OTDK szekció: Agrártudományi Szekció

Budapest

2022.

Tartalom

Bevezetés, témaválasztás indoklása

Módszertan

1. A kutatási helyszín bemutatása

1.1. Természetföldrajzi jellemzők

1.2. Cekeháza és a Patay-kastély birtoklás története

1.3. A Patay-kastélykert alakulása a térképi források tükrében

1.4. A Patay kastélykert jelenlegi állapotának ismertetése

2. Gyepfelületek alternatív kezelése - Kortárs jó gyakorlatok, módszerek és lehetőségek

2.1. Az ökológiai stratégiák elméleti háttere

2.2. Gyepfelületek jellemzői és szerepe a történeti kertekben

2.3. Ökológikus megoldások az alternatív gyepgazdálkodásban

2.4. Az ökológiai legeltetés jó gyakorlata külföldön

2.5. A gyepgazdálkodás magyarországi gyakorlata és az ökológikus megoldások alkalmazási lehetőségei

3. Kutatási eredmények

3.1. Az alternatív gyepgazdálkodási lehetőségek adaptálhatósága a vizsgálati helyszínen

3.2. Eredmények, kiértékelések és a levonható következtetések

Bevezetés, témaválasztás indoklása

A történeti kertek kezelése egy komplex rendszer működtetését jelenti, a kertek területi kiterjedése, kulturális és természeti értékei és a tudatosan alakított zöldfelületi minősége okán. A komplexitás miatt, az egyes kertrészek és kezelendő területek más-más módszerrel vizsgálándók, így jelen munka a gyepfelületek kezelésével foglalkozik, azon belül is a kaszálás fenntartás-technológiai lehetőségeit és az állati legeltetés potenciálját fejt ki. Mindezeket a csekeházi Patay kastélykertben vizsgálom, mivel erről a kastélykertről - mint diplomamunkám tervezési helyszíne - rendelkezem megfelelő adatokkal, információkkal és személyes tapasztalatokkal.

Hazánkban az elmúlt évtizedben számos történeti kertet újítottak meg és legtöbb esetben nagy kiterjedésű, tájképi kertekről van szó. Az egykori, elhanyagolt történeti térszerkezet helyreállítása sok esetben jelentős mennyiségű fásszárú állomány kitermelésével és akár hatalmas kiterjedésű gyepfelületek újra létesítésével, rekultivációjával jár. A helyreállítás szükségességét a több évtizeden át jellemző kertművelési hiányosságok, sok esetben maga a felhagyottság teremti meg, hiszen a természetes szukcessziós folyamatokkal a területek beerdősödtek, az eredeti térszerkezet és kertépítészeti kompozíció felborult. Napjainkban a megújított történeti kertek kezelési feladatai hatalmas költség igényel is járnak, hiszen a megnövekedett gyepfelület fenntartási igénye nagy terhet ró a kertek fenntartóira, kezelőire. Így, célszerű egy alternatív kezelési módszert kidolgozni, melyben több lehetőséget adva, az adott kerthez leginkább illő beavatkozást hajtják majd végre. A megfelelő irány ezen alternatív kezelési módszer megtalálására, a kertek történeti értékekre alapozó hasznosításában és a természetközeli kezelési-fenntartási gyakorlatában keresendő.

A kutatási munkám célja, hogy a hazánkban több helyen bontakozó, de széleskörűen történeti kertekben kevésbé alkalmazott, fenntartás optimalizált gyepgazdálkodási gyakorlat bemutatása és elméleti megalapozása. Fenntartási és alternatív gyepgazdálkodási lehetőségek vizsgálatáról már születtek tudományos dokumentációk, de összekapcsolva a kaszálási módszereket és a legeltetést a tájképi történeti kertekben a közelmúltban nem valósult meg. A dolgozatban a gyepfelületeket, eltérő kezelési zónákba sorolom, ahol a kaszálások számának csökkentésére, illetve az állati legeltetés alkalmazására vonatkozó lehetőségeket vizsgálom. Így az elvégzendő gyepkezelési élőmunka csökkenés hosszabb távon megtérülő gazdasági költség csökkenéssel jár. Emellett ökológiai és esztétikai szempontból is pozitívan befolyásolható a terület karaktere. Kutatási munkám eredménye ideális esetben az ilyen jellegű területek fenntartási munkáinak és

a költségeinek enyhítését eredményezheti, amennyiben külön céloom vizsgálni milyen arányok mentén realizálhatóak a gyepfelületek kezelési munkái kaszálási technológia átgondolásával és a legeltetés megfelelő kertrészeken történő alkalmazásával.

Módszertan

Történeti kutatások, térképi elemzések

Szakirodalmi kutatások két vonal mentén (Patay együttes - gyepgazdálkodás)

Helyszíni kutatások, terepvizsgálat

Értékleltár készítés + Konfliktus elemzés

Nemzetközi jó gyakorlat és példák - díszkerti gyepgazdálkodás

A műemléki együttes kezelési zónákra való felosztása

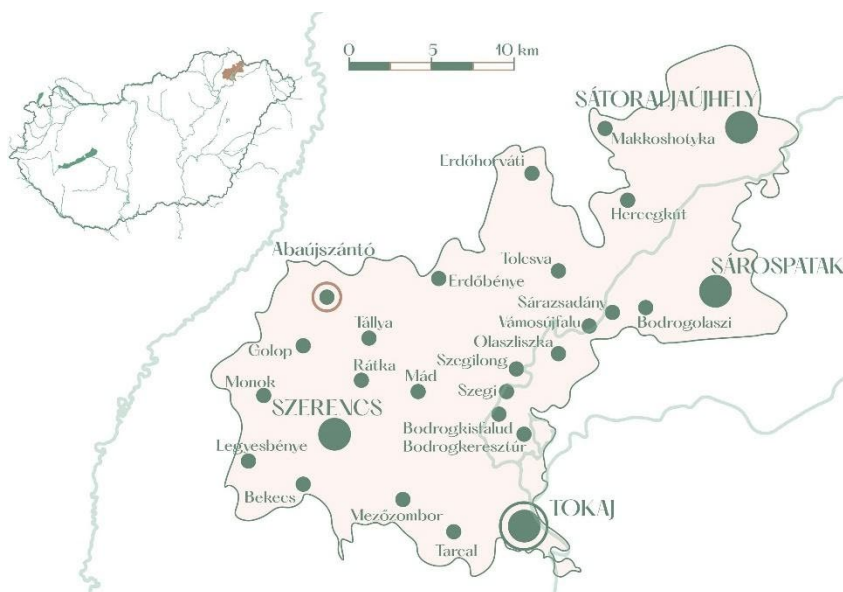
A kutatási munka következtetéseinek számszerűsítése a Patay kastélykertben

Az elemzésre kerülő gyepfelületek kataszteri térképek, légifelvételek, Google Earth űrfelvételek, egy az Interspekt Kft. által 2022 őszén készült ortofotó, valamint a helyszíni ismeretek alapján került vizsgálatra.

1. A kutatási helyszín bemutatása

1.1. Természetföldrajzi jellemzők

A vizsgált terület - cekeházi Patay-kastély kertje - az Észak-Magyarországi régióban, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, a Tokaj történelmi borvidéken, a Zempléni hegység nyugati lábánál, Abaújszántó szomszédságában, Cekeházán található az Aranyos-patak partján.



A területre - Észak-Magyarország régió részeként - a mérsékelt hűvös-mérsékelt száraz éghajlat jellemző (Dövényi 2010). Az évi középhőmérséklet 9,5-9,9 °C, a vegetációs időszakban 16,3-16,8 °C jellemző. Évente közel 184 napon keresztül a napi középhőmérséklet meghaladja a 10 °C-t, ápr. 13-14. és okt. 14. között. A fagymentes napok száma 180 körüli; ez az időszak ápr. 20-25. és okt. 15. közé esik. A legmelegebb nyári nap maximum hőmérsékletének sokévi átlaga 33,0 °C, a leghidegebb téli napé pedig -17,0 °C, de 1929-ben mértek már -30°C-t is. Leggyakrabban ÉK-i és D-i szélre számíthatunk itt, az átlagos szélesség 2-2,5 m/s. Abaújszántó keleti oldalán található Sátor- és Krakkó-hegy A Zempléni hegyvonulatból nyugati irányban kiemelkedve, az erős széliránynak gátat szabnak, így csökkentik a szél erejét. Az északi szél a vegetációs időszakban kevés csapadékot hoz, viszont télen hó formájában részesíti a vidéket csapadékban. Abaújszántó környéke viszonylag zárt medencének mondható. Nyaranta a környék 10 kilométeres körzetében, Regéc, Tállya, Mátyás, bőséges a csapadék, viszont a tervezési területen nem valószínű eső. Az évi csapadékösszeg 580 mm körüli. (Dövényi 2010)

Abaújszántó és környékének talaja nagyon változatos, hiszen a Zempléni-hegység egyik medencéjében fekszik, illetve a hegységgel párhuzamosan folyik a Szerencs-patak, amelynek nagy a vízgyűjtő területe. Ezek következtében vannak kopár sziklás oldalak, homokos, szikes, vadvizes, folyóhordalékos és vulkáni eredetű kőzetek és málladékaik és löszös területek. Ebből következően, a különböző talajtípusoknak megfelelően élnek itt a sajátos növénytársulások (Hommonay 1995).

Az első botanikus, aki 1803-ban az abaújszántói Sátor-hegyet és környékét kutatta, Kitaibel Pál volt. Számos növényt jegyzet fel, köztük a környék büszkesége az „*Iris aphylla subsp. hingarica*” azaz a magyar nőszirm (Hommonay 1995). 1856-ban Pawlowszky Sándor kassai jogtanár és botanikus kutatott a vulkanikus eredetű hegyeken tenyésző növények után. Kutatási területe a Sátor-hegy, Szántó és Tállya vidéke volt. A feljegyzett növények köves, déli kitettségű, napos hegyoldalakon fordulnak elő: „bárány üröm, magyar bogáncs, homoki vértő, buvákfü, halvány zelíz, mezei varjúköröm, magvas gyöngyike, dunai szegfű, réti őszirózsa, pannon bükköny, esti mécsvirág, mezei fejvirág, magyar kőhúr, fekete gyűrű” (Hommonay 1995). 1860-ban Hazslinszky Frigyes két művet is írt, „A Tokaj-hegyalja flórája” és a „Éjszaki Magyarhon flórája”, amelyekben ritka növényként tünteti fel a buvákfüvet (*Bupleurum*) és a varjúkörmöt (*Phyteuma*) (Hommonay 1995).

Abaújszántó közel fele, a keleten fekvő hegyekben erdős terület, a másik nagy részt a mezőgazdasági művelésű területek teszik ki, melyekhez hozzá érdemes sorolni a főleg kajszi barackot termő gyümölcsösöket is. A művelés alatt található területeken is értékes sok esetben növényállomány van, ilyen például a fehér szamárkenyér, terpedt libatop, kenyérbél, seprűfü, ballagófü, cickafark, vasvirág, orvosi pemetefű, nadálytő, ticszem, kék iringó, madársóska, gombfü, gólyaorr és gémmorr (Hommonay 1995).

A helyi rétek növényzete az elmúlt évtizedek alatt nagyon megváltozott. 1920-as évek környékén kaszálóként voltak hasznosítva, 1923-ban, amikor először szabályozták a Szerencs-patakot, a magasabban fekvő területeket szántóföldnek használták, és a feljegyzések szerint nagyon jó répa termett. 1960-as években másodszor is szabályozták a patakot, majd '70-ben alapcsövezték is, aminek a következménye az lett, hogy a nagyon jó minőségű szalma, ami a patak évi 4-5-szöri elöntése miatt nagyon jó minőségű volt, elszikesedett. Eredeti vadnövényeket, mint a gyékény, szittyó, kosbor, nád, sárga nőszirm, harangvirág, csáté, talán a vasút szélén illetve a Kőszvényes-kút megmaradt mocsaraiban találhatunk (Hommonay 1995).

A Szerencsi-dombság növényzete a szomszédos Hegyaljához hasonló, eredetileg cseres- és melegkedvelő tölgyesek boríthatták, néhol sztyeprétfoltokkal váltakozva, amelyekből mára csak apróbb foltok maradtak meg (Hommonay 1995). „Alapállomány a középmagas hegyek szokványos fája, a tölgy. Alacsonyabb részeken és az utak mentén a gyertyán, néhol összefüggő gyertyánosok vannak.” (Hommonay 1995). Az erdőállomány domináns alkotó fafajai a tölgy és a gyertyán, de gazdagítja magasabb helyeken a bükk és nyír, alacsonyabb tengerszint felé közlítve a kőris, juharok, hárs, szil, barkóca, illetve vízenyősebb területeken nyárfák, fűzek és égeresek. Az erdőállomány taxon számát bővítik még a vadgyümölcs fák is: vadvadkörte, vadalma, vadszilva, cseresznye és berkenye. Lombhullató taxonok mellett ültetett fenyvesek is vannak: luc, erdei és fekete fenyő és vörösfenyő ”(Cekeházi kiserdő)”.

A magasabb területek havasalji növények is előfordulnak itt, ilyen akár a piros berkenye, fűrtös bodza, ikrás fogír, tárnics, medvehagyma, violás repcsény, komócsin vagy a medveszőlő és a macskagyökér is. Az erdei nyiladékok erdei szénát adtak, a fátlan hegyoldalak a háziállatok legelőjeként volt használva. Sajnos, ahogy a nagyszámú állattartás megszűnt, így a legelők is a szukcesszió áldozatai lettek, melyeket belepték a vadrózsák, kökények, galagonyák, kecskerágók, veresgyűrűs somok és sok egyéb erősen terjedő cserjés taxonok. Néhol a legelők, de leginkább az erdők nagyon jó termőhelyet biztosítanak a gombák számára is, pontosabban azok legárnyékosabb részei: szegfűgomba, galamb, tinóru, vargányák és a fenyvesekben rizike. A lakosság sem a gombát, sem a gyógynövényeket nem hasznosítják, ahogy annakidején dédapáink, és ahogy mostanság egyre több vidéken élő is, hiszen ráébrednek, hogy bizony gyógyszer helyett sokszor elég lenne egy jó kiadós gyógytea vagy házi kenőcs (Hommonay 1995).

Tavasszal, lombfakadás környékén, amikor még a népszava szerint „világoserdő” van, kora tavaszi virágok bújnak elő a téli takaró alól: téltemető, hóvirág, ibolya, keltike. Lombfakadás után borostyán, páfrányok, fodros bodorka, télizöld veszik át az uralmat. „Keleti fáknek tartják a törpe mandulát, szeder fajtákat és a feketegyűrűt. Délkeleti eredetű: fehér zanót.” Megtalálunk még a település környékén dunai szegfűt, madármályvát, piros kígyósziszt, ragadványfűt, bársonyos tüdőfűt, cickafarkot, buvákfűt és gyújtóványfűt. Értékes növények közé sorolható a magyar nőszirm, a buvákfű és a varjúkőröm. A térség hozzávetőleges védett fajainak száma: 40-60. (Hommonay 1995)

Özönfajok: zöld juhar (*Acer negundo*), bálványfa (*Ailanthus altissima*), gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), selyemkóró (*Asclepias syriaca*), japánkeserűfű-fajok (*Reynoutria spp.*), akác (*Robinia pseudoacacia*), aranyvessző-fajok (*Solidago spp.*) (Dövényi 2010). Kultúrterületek

gyomnövényei a gólyaorr (*Geranium*), vasvirág (*Xeranthemum*), farkasalma (*Aristolochia*), vadrepce (*Sinapis arvensis*), fehér üröm (*Artemisia absinthium*) és a szulákok (*Convolvulus*). (Hommonay 1995).

Az erdő mélyén gyakran tartózkodnak a nagytestű vadak, az őzek, szarvasok és vaddisznók. Kis testű ragadozó a róka, a nyest és a menyét, amelyek a nyíltabb mezőgazdasági területek bokros részein is előfordulnak, akár a mezei rágcsálók is, a hörcsög, a nyúl, a vakond és sün. A Szerencsi-patak halállománya a ponty, keszeg és kisebb számban kövi csík. Az Aranyosi-patakban pisztrángot próbáltak tenyészteni sikertelenül, helyette rákokkal találkozhatunk. A vízfolyások környékén apró viperát és többféle siklót is láthatunk. Madárállomány egyedei a települések közelében fészkelő gólyák, a mezőkön a '20-as évek óta betelepített fácán, a Tótárok meredek falában gyurgyalagok fészkelnek. Éjjeli ragadozó szárnyas a kuvik és kevés számban az uhu. Denevérek főleg a sötét padlásokon és pincerendszerekben vannak (Hommonay 1995).

1.2 Cekeháza és a Patay-kastély birtoklás története

Legkorábbi adat a területről 1440-re datálódik, amikor Szántó királyi birtok, majd Hunyadi János tulajdonává válik. 1460-ban Cekeházán már a Czeke család és a Csébiek is földbirtokosok voltak (Hommonay 1995). 1720-tól Cekeháza földesura már a Patay-család, ugyanakkor magyarok lakta hely (Hommonay 1995). 1796-ban Abaújszántón új evangélikus templomot építenek a XVI. század elején épült Cekeházi templom részeinek áthordásával (INT_01). Fényes Elek 1851 Magyarország geographiai szótárában említi meg a települést: „*Czekeháza magyar falu, Abaúj vármegyében, Szántóhoz 1/2 órányira; 119 róm. kath., 15 görög kath., 17 evang., 81 ref., 21 zsidó lak. Ékesíti a Patay uraság csinos kastélya. Bora igen jó.*” (Nagy Veronika, Szőke Balázs 2004). A Patay család egészen az 1945 évig a nemesi birtokos család a településen. 1943-ban Cekeházát a mai Abaújszántóhoz csatolták (Hommonay 1995).

A kastély mai területe eleinte a Czeke család birtoka volt, és bár a XV. század első felében oklevelek is említik a családot, a birtokról és annak udvarházáról nem maradtak fenn oklevelek. A XVII. században házasság után a Széki család birtoka lett az épület, majd több generáció örökösödése után Széki Erzsébet Patay I. Jánossal való házassága révén lett a kastély a Patay család birtoka a XVII. század végén (Nagy Veronika, Szőke Balázs 2004). Patay I. Sámuel 1726-os végrendelete az egyedüli adat, amelyben a családjától örökölt udvarházat említi, később Patay II. Sámuel „úri rezidenciális birtokát a fiára”, Patay Ferencre hagyta. Ez

feltehetően a mai kastély legrégebbi része, a déli szárny helyén állt (Nagy Veronika, Szőke Balázs 2004). Patay III. Sámuel (1772-1819) Cekeházán élt feleségével Bárczai Zsuzsannával (1778-1848), hozzá köthető a régi romos épület felújítása, de rossz állapotú lehetett, mert az 1780-as katonai leírás sem említi (Nagy Veronika, Szőke Balázs 2004). 1820-1840 között Patay IV. Sámuel (1799-1868) aki alispán és követ volt, feleségével, Czövek Teréziával (1816-1892) elkezdte a ma is álló kastély megépíttetését, a szabadon álló egykori udvarház szimmetrikus bővítésével. Az építészettörténeti helyszíni kutatások nem támasztják alá teljesen ezt a történelmi leírást, valószínűleg a korábbi Czeke-udvarházat elbontották és annak a helyén épült a kastély elődje. Négy gyermekük közül (Etelka, IV. Mária, II. Gyula és V. Sámuel), V. Sámuel (1850-1886) élt a birtokon. Halála után felesége Gencsy „Margit volt a kastély egyedüli lakója 1907-ben történt haláláig.” (Nagy Veronika, Szőke Balázs 2004).

A kastély utolsó lakója feltehetően Patay VII. Sámuel (1884-1966) volt. Tőle a II. Világháború utáni államosításkor kobozták el. Ezt követően kollégium működött benne majd TSZ iroda, raktár, szolgálati lakás és egyes helyi lakosok szerint még a pincében rab börtön. 1982-1983-ban leverték a külső és belső vakolatot, állagmegóvás címszó alatt a falnedvességi problémák miatt, illetve teljesen új földemet és tetőszerkezetet kapott az épület. A rendszerváltást követően a kastély magánkézbe került, majd több tulajdonos váltás történt. 2003-ban az Abaújszántói önkormányzatnak sikerült megvennie. A megvásárlást követően a fejlesztési tervekben szerepelt egy tájmúzeum, konferenciaterem, vendéglátó helyiség. Legelső munkáik között volt a tető és a földem megújítása. 2012-ben elkészült egy kertépítészeti engedélyezési terv, amely a kastély és majorság hasznosításához környezetrendezést tartalmazott, de ez csekély mértékben és valószínűséggel valósulhatott meg. 2021 tavaszán egy magyar-szlovák együttműködés révén elkezdődtek a rekonstrukciós munkálatok.

Maga a kastély, mint az egykori rezidencia főépülete klasszicista, neo-klasszicista stílusú és szimmetrikus kialakításúnak mondható. Az épület hossz tengelye földszintes, amelyek véghomlokzatán hármassal osztású ablakok kerültek kialakításra félköríves ívmezővel a tetején, a középső merőleges épületrészen található az emelet és a két emeleti terasz. Az összekötő homlokzaton 4-4 darab egyenes záródású ablak van, melyek szemöldökpárkány felett tagozott keretelésű félköríves ívmező van. Az épület két oldalán, északnyugaton és délkeleten, díszes kő konzolokon kovácsoltvas korlát maradványai maradtak meg, utóbbira egy keményfából készült csigalépcsős épületrészben lehetett felmenni melyen keskeny ablakok voltak. Az északnyugati főhomlokzatra a XIX század utolsó évtizedeiben fából készült terasz épült, melynek csak a helye volt látható a terasz alatt. Két oldalán kő lépcső vezetett fel. Az előtető

és oszlopai közötti mellvéd is svájci stílusú faragott és fűrészelt fagerendákból készült. Az északnyugati homlokzat középrizalitjának timpanonján volt látható egykor a Patay-család kőből címerpajzsa (INT_02). Az épületrészeket alacsony nyeregtetők borítják, melyek szélső tömbjeit 2-2 timpanon zár le, melyekben félköríves nyílások vannak. A homlokzatokat vízszintesen párkányok tagolják (Nagy Veronika, Szőke Balázs 2004).

1.3 A Patay-kastélykert alakulása a térképi források tükrében

Kataszteri térképek forrása az Arcanum oldala. Az első katonai felmérés térképén a kastély területe és pár építmény is felismerhető. Az Aranyosi-patakon működik egy vízimalom.

A második katonai felmérésen már a kirajzolódik a kastély épülete, de még nem a mai szerkezete. A kastély előtt látható a parádés ménes lovardája és pár épület az északkeleti oldalon. A kertben öt fás szárú taxon is ábrázolva van, ami feltehetően a két tölgyfa és a hárs az épület sarkában. Látható az Aranyos-patak egykori meanderező vonala, az öntésterülete és a patak menti fasorok.



I. Katonai felmérés



III. Katonai felmérés

A harmadik katonai felmérésen az épületek nehezebben kivehetőek, de több fás szárú taxont is jelöltek a második katonai felméréshez képest, ami valószínűleg a platánfa, juharfa és a hárs. A patak medre egyenesebb irányultságú. Látható egy gémes kút az egyik telek szélén.



II. Katonai felmérés
1856-1860

A XIX. századi kataszteri felmérésen nagy vonalakban látható a mai terület határa és a település telekkiosztása. Külön ábrázolva vannak az épületek szerkezetüket tekintve. A



XIX. sz. kataszteri felmérés

kastély és pár gazdasági épület faragott kő építésű, de a község és a legtöbb gazdasági épület valószínűleg vályog vagy fa szerkezetű.

Látható a mai főútról való leágazás, az Aranyosi-patakról elterelt vízág, a Malom-patakot, ami a malmot szolgálta ki. A kastély fele haladva a kettős útszéli fasor, a kert útvonalhálózata, néhány díszes virágágy és a családi kriptá.



1964-es légi felvétel.

Forrás: Fentrol.hu

A vizsgált területről 1964-ben és az 1966-ban készült légi fotó ad nagyon sok információt. 1964-es légi felvételen látható a fehér nyárfasor a bekötő út két oldalán, az Aranyosi patak mentén található gazdasági épületek területei fával és bokrokkal voltak meghagyva, amire utaltak az interjú alanyaik is, hogy ezt a területet fás legelőként hasznosították. Megfigyelhető az intenzív állattartás, ami feltehetően egy elkerített marha telep volt. Látható még a kastély északnyugati főhomlokhoz épített fából készült terasz és annak előtetője. Az építmények és a kastély is nagyon jó állapotúnak tűnik.

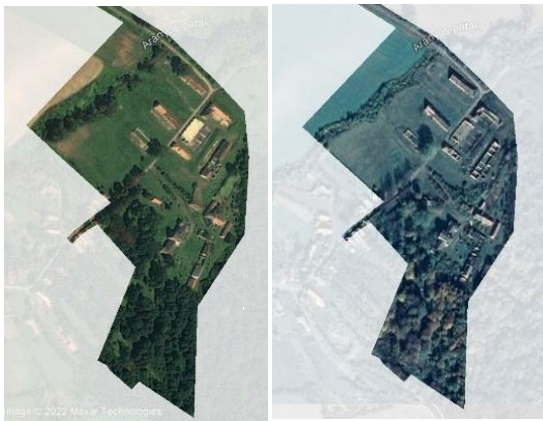
Az 1966-os légi felvételen még jobban láthatóak az előbb említett leírásaim. Továbbá kirajzolódnak a fasorok, amelyek a kriptához vezetnek, a területhatárt jelölők, a településtől elhatároló széles cserjesávok illetve a nyílt teresedések. A kastély mögött látható az ovális virágágy maradványai, a kastély előtti kocsiforduló a szoliter fával illetve a kapu. Archív felvételek alapján a bejárat is kovácsoltvasból készült akár csak az épület erkélyeinek korlátja. Verbális elmondások alapján a kapu ma Tokajban van és az egyik helyi portát ékesíti.



1966-os légi felvétel.

Forrás: Fentrol.hu

A 2010 és 2019 között vizsgált műhold felvételeken a hanyatlás és a pusztulás szemléltethető meg.



A nyílt teresedések, a nyiladékok egyre szűnnek meg, a szukcessziós folyamatok miatt, az épületek tetőszerkezetei és földemjei omladoznak, a területhatárok és az egykori úthálózat elmosódik.

1.4 A Patay kastélykert jelenlegi állapotának ismertetése

A cekeházi Patay-kastély Abaújszántó külterületén található, legfőbb megközelíthetőségét a 39-es főút biztosítja, északnyugati irányból Encsről érkező. Ugyanakkor délkeletről, Abaújszántó felől is meg lehet közelíteni. Gépkocsival a Cekeházát a 39-es főútról letérve tudjuk megközelíteni: északról érkező Abaújkéren kell letérni az Aranyosi utcára, majd a Petőfi utcán továbbhaladva, jobbra kanyarodva pedig az Aranyosi út Abaújszántó felőli egyetlen elágazásánál balra kanyarodva a Cekeházi utcáról lehet megközelíteni. Abaújszántó belterületéről pedig jobbra letérve a Tánicsics közön, Dobó István utca felé haladva ismét a Cekeházi utca vezet az érdeklődőt a kastélyhoz. A közúti közlekedés Volánbusz járatokkal megoldott illetve MÁV 98-as járat, Szerencs-Hidasnémeti vasút vonalán. A kastélyt a zöld sávjelzésű helyi jelentőségű, hegységi vándor turistaúton is meg tudjuk közelíteni. Az útvonal azon része, amely áthalad, a kastély területein 139-196 méter tengerszint feletti magasságok között van, 200 méteren keresztül földúton tudunk haladni, majd további 400 métert ösvényen. Az útvonal közel 10 perc alatt megtehető.

Az általam vizsgált terület összesen 11 ingatlant ölel fel, amelyek különböző rendeltetésűek, és a helyrajzi számok alapján a következők: 1233 – bevezető út; 1473 és 1474 – mezőgazdasági, legelő területként vannak nyilvántartva; 1477, 1478, 1479, 1480 – gazdasági területek; 1481 és 1482 – lakó ingatlanok; 1483/2 az úszótelkes kastély és végül a 1483/1 – maga a kastély kert. A kastélykert területén igen kevés épített elem maradt meg, ezért kiemelten fontos szereppel bír ezek megőrzése. A kert egyik ilyen eleme a családi kriptá, a terület határát jelölő kőkerítés, a kertész lak, a kőrakásos kút és a gazdasági épületek.

A gazdasági épületek állapota nagyon leromlott, főleg az utóbbi tíz évben. Ha akkor az állagmegóvási munkákat elvégezték volna, az épületek potenciálisan helyet adhattak volna új települési funkcióknak. Ma annyira rossz az állapotuk hogy a felújítási munkák hatalmas pénzüsszegeket követelnek majd. A birtokon közel 14-15 darab különböző rendeltetésű majorsági épület volt egykor: nagyméretű szarvasmarha és ló istállók, termény szárító, illetve a kastély előtt egy külön istálló a „parádés” lovak számára, amiben külön karámok voltak kialakítva és márvány itatójuk volt (Szaniszló Árpád). A kastély és az istálló között volt egy konyha, amelynek lassan az alapkövei is alig látszanak. Az egykori épületek közül feltehetően 4-5-t használtak lakóházként (INT_03).

A családi kriptához egy dupla hársfasor vezet és egy mesterségesen létrehozott domb alá építették teljesen szimmetrikus formában. A belső tere egy nyitott tér dongaboltozattal, levegőztető nyílással. Belépve két oldalt egymáson 5-5 nyughely van, ugyancsak dongaboltozattal, összesen 20 férőhelyes. Az elmondások szerint a kriptá ajtaja még valahol megvan. Az egykor itt elhelyezett családi koporsókat ugyanakkor biztonsági okok miatt áthelyezték a cekeházi temetőbe. A bejáratí timpanonban valamikor két kőrózsa, tetején pedig kőkereszt volt, de mára csak a kereszt talapzata látható. A bejárat két oldalán, szélén koszorú mintázatú szélű kör van, nyugati oldalon évszám volt, keleti oldalon „ÉPÜLT” szó olvasható (INT_03).

A kastély délnyugati sarka közelében, egy mezei juhar tövében található egy kőrakásos kút. Mélységét nem tudtam megállapítani mivel tele van háztartási hulladékkal, de a talajvíz mélységéből feltehetően 10 méter körüli lehetett. Ma a Cekeházi utca felőli részen látható az egyetlen kőkerítés maradványa, sajnos a többi telekhatáron lévők nyomai már felismerhetetlenek a felszínen.

Boldogkővárálját és Abaújszántót összekötő Aranyosi útról lehet letérni a Cekeházi utcára, amely a Patay-kastély fele vezet. A bevezető út aszfaltozott, de burkolati minősége elavult, számos helyen kátyús és repedezett. A terület fő bejárata, ugyanaz maradt, mint amit a történelmi térképek is ábrázolnak. A kastélyt főként a hátsó udvarból használták, valószínűleg a terepi adottságok miatt, mivel a kastély főhomlokzatát egy meredek rézsús területről lehet megközelíteni. A kutatási helyszínen, az úthálózat funkcionális célokat szolgál, csak a kastélyhoz, illetve a lakóházhöz vezető út alkalmas gépjármű forgalomra, és szórt burkolattal van ellátva. Napjainkban három gyalogút tárja fel a park területét, kettő déli irányultságú mely a családi kriptához vezetnek, a harmadik keleti irányban húzódik és a kastély udvarába vezet. Burkolatuk nincs.

A kastély körüli park egykor hozzávetőlegesen 10 hektár volt, a mai gazdasági épületek és a keleten található erdők is részben oda tartoztak. A kastéllyal szinte azonos korúnak mondhatóak a fasorok, amelyek a kriptához vezetnek: kislevelű hárs, nagylevelű hárs, vadgesztenye alkotja, de mára közé ékelődött pár juhar is. A kert értékes, máig fennmaradt taxonjai a kor divatos fájának számítottak: kocsányos tölgyek, platánfa szomorú japánakácok és korai juharok. A kert dendrológiai különlegessége egy tarka levelű hegyi juhar (*Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii'), amely fajtát 1864-ben Belgiumban nemesítették és nevét Leopold király után kapta (INT_04). Mivel akkoriban nemesi körökben verseny folyt, hogy meg tudják mutatni kinek a birtokában milyen különleges nemesített növény található meg, így valószínű, hogy ezt a fát is akkoriban ültethették, erre utal a fa idős kora is, amely 150 éves körül van.

A kutatási helyszínen számos értéket mértem fel, majd ezekből két nagy kategóriát alakítottam: botanikai és épített elemek. A botanikai kategóriába koros taxonokat és kompozíciós elhelyezésüket taglaltam. Épített elemek közé soroltam minden építményt, funkciójától és minőségétől függetlenül, hiszen az évek eseményeinek nyomait őrzik. Feltüntettem valószínű datálásukat, anyagukat, állapotukat, értéküket és kezelési javaslatukat. Készítettem fotódokumentációt és térképen is jelöltem a fellelhetőségük helyét.

A park növényzetének értékét leginkább az egyedek kora adja és az, hogy mai napig egyáltalán fennmaradtak a minimálisnak sem mondható fenntartás mellett. Mára a területen jelentősnek mondhatók a spontán szukcessziós és invazív gyomosodási folyamatok, az erdős részek felől teljesen becserjésedett a terület pionír és invazív fajokkal. A kert egykori útvonalai érdemben már nem láthatók, nyomvonalukra következtetni lehet csak. Szóbeli közlések alapján a Patay család kedvelte az orgona sövényeket és számos helyen ültették őket. Erre példa a kriptához vezető út a kastély bejárata felől, amelynek két szélén végig volt ültetve és vegetációs időszakban egymásba borult, egy virágos boltívet képezve. A területen megtalálható fontosabb taxonok még: *Picea abies*, *Picea pungens*, *Pinus nigra*, *Pseudotsuga menziesii*, *Acer campestre*, *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii', *Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*, *Aesculus hippocastanum*, *Quercus robur*, *Platanus x hybrida*, *Ulmus carpinifolia*, *Sophora japonica* 'Pendula'. Inváziós növények: akác, zöld juhar, bodza.

A következőkben a helyszíni vizsgálataim, az írásos feljegyzések és fotódokumentációk alapján, során feltárt helyszíni konfliktusokat veszem sorra (M_01). A jelenlegi állapotra vonatkozó konfliktusokat és hiányosságokat négy kategóriába sorolva ismertetem: funkcionális, esztétikai, ökológiai és örökségvédelmi konfliktusok. A funkcionális konfliktusok jelentős részét a közlekedéssel és az infrastruktúrával kapcsolatos hiányosságok

teszik ki. Ide sorolható még a nem egységes tulajdoni viszonyok és az ezekből eredő használaton kívülre eső telkek tisztázatlansága, az épületek állapota, funkciótlansága, illetve hogy a parknak nincsenek berendezési tárgyai, több helyen spontán bozótosok jöttek létre, amelyek nehezítik a bejárást, a park funkcionális használhatóságát.

Eszztétikai konfliktusok csoportjába tartoznak a történeti tájképi kerthez nem méltó növény-egészségügyi állapotok, melyek rontják az örökségi elemek környezetének látványát is, valamint az eredeti útvonalak elmosódása, eltűnése. Ökológiai konfliktushoz sorolható az értékes és idős taxonok állapota, a beredősödés és az inváziós fajok terjedése. A fák fellépő egészségügyi problémái közül, az odvasodás a leggyakrabban előforduló jelenség. A kert reprezentatív része ősfás területnek mondható, mivel itt található a kert legkorosabb tölgyfái és a platánfa. Kezelési hiány miatt, az nyugati irányban található tölgyfának a törzse elferdült, hatalmas odvasodás található rajta, aminek következtében stabilitása és egészségügyi állapota meggyengült. A szukcesszióval érintett területeken elvadult fagyal (*Ligustrum sp.*), orgona (*Syringa sp.*), bálványfa (*Ailanthus sp.*), szil (*Ulmus sp.*), som (*Cornus sp.*), bodza (*Sambucus sp.*) és mezei juhar (*Acer campestre*) is van. A kastély udvara bolygatott gyepterület, mivel ruderalis gyomok, mezei aszat (*Cirsium arvense*), betyárkóró (*Erigeron canadensis*), mezei sóska (*Rumex acetosa*), bálványfa (*Ailanthus sp.*) és csipkebogyó (*Rosa canina*) is megtelepedett, melyek már az épületek belsejében is fejlődnek. Az épített elemek közül örökségvédelmi veszélyeztetettség kategóriába sorolható a leromlott állapotú kiszolgáló gazdasági épületek, a kőkerítés, a kőrakásos kút és a volt családi kriptá. További konfliktusként jelenik meg, hogy turisztikai szempontból nincs kapcsolódási pontja akár a településhez, akár a helyi borvidékhez, ezért sokan nem ismerik a területet, amely az identitástudat vesztesre is visszavezethető. Ehhez kapcsolódik még az általános ismertség, ismertetés és a kitáblázás hiánya.

2. Gyepfelületek alternatív kezelése - Kortárs jó gyakorlatok, módszerek és lehetőségek

2.1 Az ökológiai stratégiák elméleti háttere

John Philip Grime elmélete szerint minden növényi faj három nagy ökológiai halmaz alkotta rendszer része, melyek nem különülnek el élesen egymástól, hiszen legtöbbjük a halmazok metszésében helyezkedik el (Pápai Veronika, Bíró Borbála 2015). A halmazok a természetes

élőhelyeken megjelenő adottságokat kihasználó és ott versenyképes növények csoportjait rendszerezik. A három nagy csoport a C (competitive) azaz a versengők, S (stress tolerant) azaz stressztűrők és R (ruderal vagy rapid propagation) azaz zavarástűrő vagy gyors terjedésűek. Az extenzív fenntartáshoz tartozhat, a három ökológiai halmazba sorolt növények, virágágyak mellett az extenzív természetközeli gyep, amely fajgazdag évelő társulásként működhet, megfelelő alternatív gyepgazdálkodás mellett.

A C, kompetitor növények jó ökológiai adottságok esetén versenyképesek. Nagy a napfény-, tápanyag- és vízigényük. A C típusú növényeknek magasabb a vízigényük, mint a Magyarországra jellemző átlag évi 500-600 mm csapadék, ezért hazánkban az ilyen típusú évelőágyak fenntartása költségesebb. A C növények a következő zavarásnak minősülő tevékenységeket nem tűrik: visszavágás; kaszálás; kapálás, kapálással való gyomlálás; talaj bármilyen módon való mozgatása, feltörése. Ökológiai igényeik között a három legfontosabb a napfény; a talaj magas tápanyag tartalom; a rendszeres vízellátás. Megfelelő fajgazdagsággal kialakított évelő társulásban kifejezetten jól tudnak ellenállni a betegségeknek, így a növényvédelmi beavatkozás minimalizálható. A C típusú növényekből kialakított évelő társulások fenntartása 1-2 évig költséges, hiszen a beállásig gyomlálni, öntözni és tápanyag utánpótlásra van szükség, de ezt követően a beállt évelőágy éves fenntartási költsége a zavarási tényezők szükséges elkerülése miatt minimális. A felsoroltak miatt a C-típusú évelőágyak alkalmazása hosszú távon kifizetődőnek tekinthető (Pápai Veronika, Bíró Borbála 2015).

Az S, stressztűrő növények olyan élőhelyeken terjedtek el, ahol valamilyen szélsőséges ökológiai tényező miatt folyamatos stressz hatás éri a területet. Erre példa lehet mint "igényelt stressz hatás" az árnyék, a szárazság, a pangó víz, a forróság és az extrém hideg, nagymértékű talajvíz ingadozás, a gyökérszónában való konkurencia, a talaj alacsony tápanyagtartalma stb. Az S növények a következő zavarásnak minősülő tevékenységeket nem tűrik, ezért esetükben az alábbiak kerülendők: öntözés – szárazságtűrő növények esetében; tápanyag utánpótlás – komposztot terítése, tavaszi visszavágások nyesevéket el kell szállítani; visszavágás; kaszálás; kapálás, kapálással való gyomlálás; talaj bármilyen módon való mozgatása, feltörése". Az S-stratégia növényekből kialakított évelő társulás megfelelő fejlődéséhez az alkalmazott taxonok igénylik a folyamatos stresszhatást. A folyamatos stresszhatás alatt kisebb biomasszát termelnek, és azt próbálják minél hosszabban fenntartani. Visszavágásuk, zavarásuk ezért nem célszerű, hiszen a kiválasztódás során idomultak bizonyos stresszhatásoknak, így e körülmények között versenyképesek. Az S típusú növényekből kialakított évelőágyakat beállásig gyomlálni és öntözni kell, ezért fenntartásuk egy évig költséges, de ezt követően a

beállt évelőágy éves szinten alig igényel gondozást. „*A S-stratégia alkalmazása hasznos, hiszen a legkitettebb területeket alakíthatjuk alacsony fenntartási költségű virágzó, ökológiai szempontból értékes zöldfelületekké.*” (Pápai Veronika, Bíró Borbála 2015). Magyarországon a stressztűrő évelőágyak és évelő társulások kialakítása növeli a költséghatékonyságot, hiszen a nagy területeket és a nehezen megközelíthető zöldfelületeket minimális fenntartási munkával lehet kezelni. Díszítő értékük, függ a tervezés minőségétől. Egy jól kiválasztott növényállományú évelő társulás egész évben nagy díszítő értékkel rendelkezhet. Parkok kitettebb területein is használhatóak (Pápai Veronika, Bíró Borbála 2015).

A hagyományos módon kialakított egynyári virágágyakat jellemzően R-stratégias növények alkotják. Jellemzően rövid életűek, és az évelő társulás megfelelő növekedéséhez, habitusuk megerősítéséhez, virágzásuk serkentéséhez szükség van a folyamatos zavarásra. Zavarásnak minősülő fenntartási tevékenységek a: hajtások visszavágása, kaszálása, a kapálás, a kapálással való gyomlálás valamint a talaj bármilyen módon történő feltörése, mivel laza átmozgatott talajban jobban fejlődnek; Megfelelő ökológiai adottságok esetén a legnagyobb a díszítő értékük: elegendő napfény, rendszeres vízellátás és a talaj magas tápanyagtartalma. Az R típusú növényekből kialakított egynyári virágágyakat intenzív fenntartsuk miatt célszerű parkokban, kiemelt értékű helyszíneken alkalmazni, ahol fontos tényező a magas dekorációs érték. Fenntartásuk költségesnek tekinthető, mivel a vegetációs időszak alatt folyamatos kezelési munkákat igényelnek, tápanyag utánpótlás, öntözés, gyomlálás, hogy telepítéstől az őszi fagyokig folyamatos. Városokban egy újszerű megoldást alkalmaznak, a magvetéssel történő egynyári telepítést. Fenntartásuk igénye alacsonyabb és természetesebb képet mutatnak az évelő palántákkal kialakított virágágyaknál.

2.2 Gyepfelületek jellemzői és szerepe a történeti kertekben

A természetes, érintetlen gyepfelületeket klimax társulásnak tekintjük, mivel csak úgy fordulhatnak elő, ha az adott területen nincs elég tápanyag, termőközeg. Ezeken a területeken csak egynyári és évelő növények tudnak megtelepedni. Történetiség szempontjából a természetközeli gyepfelületek elsősorban élelmezési célzattal voltak kialakítva, legtöbb esetben kaszálóként vagy legelőként hasznosított területek voltak. A kezelt területeken a kaszálások számának csökkentésével, idővel teret kaptak a fűfélék között megbúvó virágzó évelők, de akár a gyógynövények is. Így a monoton gyepfelületeket az évek során felválthatták a területre

jellemző ökológiai hatásokat kedvelő virágos évelőkben gazdag rétek. A gazdaság és az iparosodás fejlődésével a gyepek területe drasztikusan lecsökkent, mely sok élőhely izolálódásához, vagy akár megsemmisüléséhez vezetett. Ennek okán a ma fellelhető természetközeli gyeptársulások legtöbb esetben természetvédelmi oltalom mellett tudatos kezelésnek köszönhetően kerülnek megőrzésre (ITT 2019).

A gyepfelületek fajösszetétele: általánosságban egyszikű fűfélékből áll, de a természetközeli területeken 20-40%-ban kétszikű, élő növények is vannak. Utóbbi növeli a biodiverzitást és a társulás stabilitását, hiszen így kialakul a természetközeli gyepfelület növényállományának ellenálló-képessége, ami fenntartási feladatok csökkenését is eredményezi. A tájépítészetben a tervezett gyepfelületek általános kompozíciós szerepük szerint egy összefüggő, egyenletes alapot, alsó síkot/szintet képeznek, ami engedi a rajta elhelyezett más kompozíciós elemeket kirajzolódni. A tervezett gyep betölthet főbb felületi funkciót, de háttér, keret is képezhet. A gyepfelület minősége és típusa függ a kerti helyzetétől, méretétől, térszerkezetétől, valamint a terület talaj minőségétől és növényföldrajzi adottságaitól. Általánosságban, ha két részre csoportosítjuk, akkor beszélhetünk kis kiterjedésű kertépítészeti egységről, amelyen célszerű néhány centiméter alacsonyan tartani a gyepet, illetve nagyobb, táji léptékű térszerkezetnél megengedett kezelési forma a magasan hagyott gyepfelület is (ITT 2019).

Hazánk történeti kertjei túlnyomó többsége tájképi kert, amelynek köszönhetően alkalmasak a természetközeli és ökológikus gyepkezelési megoldások befogadására. Az angol szaknyelvben a tájképi kert esetén “designed landscape”-t értünk, amely nyersfordításban “tervezett tájat” jelent. *„A fogalom magában foglalja a természeti elemek és adottságok kihasználását, művészi tartalom megtöltésével. Ezt a megközelítést követve, mind eszmei értelemben, mind a kertek léptékét tekintve alkalmazhatóak a gyepfelületek természetközeli, extenzív kezelése, művelése.”* (ITT 2019). Nemzetközi szinten a tájképi kertek egyik kiemelkedő személye Lancelot “Capability” Brown, aki Közép- és Dél-Anglia jelentős területét parkosította (211 tájkertet alakított ki). Alapvetően az angliai táj imitációjaként a természetes gyepfelületek kialakítására törekedett a facsoportok, vízfelületek művészi kompozíciójának hangsúlyozása végett. A tervezett táj mindig a lokális természetföldrajzi lehetőségekből indult ki, így az adott tájszerkezetre jellemző, természetes gyepfelületek alkotásainak megszokott elemei voltak (ITT 2019).

Magyar vonatkozásban fontos megemlíteni még Nebbien Henriket, aki a Városliget tervezése során olyan tájrendezés és kert kialakítás együttesét dolgozta ki, amelyben nemcsak a terület kezelését szabta meg, hanem a gyepfelületek kaszálék termelésével is számolt hosszú távon.

Régen a nagyobb tájképi kerteket kaszálóként is hasznosították. Gyakran fellelhető a pleasure ground felületek gondozott gyepe mellett a magasan hagyott, ritkábban kaszált terület, amely mutatja a differenciált gyepkezelést a gyakorlatban. A potenciális kaszálóként való hasznosítás városi és vidéki térségben egyaránt előremutató lehet, különös tekintettel a rendszeres kaszálások után felmerülő zöldhulladék kezelésére és hasznosítási lehetőségeire. Fontos még megjegyezni, hogy hazánk történeti kertjei esetenként helyi, vagy országos jelentőségű természetvédelmi területként is nyilvántartottak, védettek, ezért a természetközeli és természetvédelmi gyakorlaton alapuló kezelés jogi kereteinek is meg kellene felelniük, amelyre az alternatív és differenciált gyepkezelési módok alkalmasak (ITT 2019).

2.3 Ökológikus megoldások az alternatív gyepgazdálkodásban

Az alternatív gyepgazdálkodás egy innovatív és költségkímélő technológia lehet, mely a természetes növényállomány biológiai, esztétikai értékeire épít. Ez a megoldás, olyan területek biodiverzitásának növelésére alkalmas technológia, ahol vagy funkcionális szempontból nem követelmény a növényzet alacsonyan tartása, vagy erre nincs lehetőség. A nehezen megközelíthető, kedvezőtlen terepviszonyokkal rendelkező helyeken, vagy a kevésbé frekvenciált és finanszírozott területeken a természetes ökoszisztéma megtartása, illetve ha a megjelenése nem ütközik a területhasználattal, alternatív gyepgazdálkodás javasolható. Városi környezetben elterjedtebb az ökológiai gyepfenntartás, erre példa Veszprém városa is, ahol 2015 óta a mintaterület jelentős százalékán, a kaszálást évi hat alkalomról kettőre csökkentették, ami magasabb fajgazdagságot eredményezett. A kezelési munkaórák mennyisége csökkent és a több éves projekt ökológiai és gazdasági szempontból is sikeres (ITT 2019). A fent említett projekt módszertanát érdemes vizsgálni a közelmúltban helyreállított, illetve a magára hagyott történeti kertek kezelési gyakorlatába is átültetni.

Az alternatív gyepgazdálkodás két fő iránya a kaszálás minimalizálása illetve az ökológiai célú legeltetés megvalósítása. A következőkben röviden ismertetem e kaszálási mód technológiáját, majd az öko-legeltetés nemzetközi jó gyakorlatait a közelmúltból.

Értékes taxonokkal rendelkező területek fenntartása minimális kaszálással: Ha a területen megtalálhatóak értékes taxonok, akkor a természetes terjedésükhöz a kaszálások számát csökkenteni kell/lehet 1-2 alkalomra. Az első kaszálás időpontját júniusban a legalkalmasabb megválasztani, de figyelembe kell venni a taxonok virágzásának és magszórásának időpontját. Ennek okáért a kaszálás után a nyesedéket helyben kell hagyni 3-4 napig, hogy a magok

kipereghessenek, majd a kaszálékot el kell szállítani (ITT 2019). Értékes taxonokkal nem rendelkező területek fenntartása: Ha a terület nem rendelkezik értékes taxonokkal, vagy ezek száma minimális, akkor a biodiverzitás növelése érdekében az iniciálás módszerét lehet alkalmazni. Iniciálás során a meglévő növénytársulások közé honos évelő és egynyári foltokat, területeket kell kialakítani. A telepítés során potenciális magtermelő központok kerülnek kialakításra, melyekből elkezdődik a magszórás és a biológiai diverzitás növelése (ITT 2019).

2.4 Az ökológiai legeltetés jó gyakorlata külföldön

Európában az ökológiai legeltetéssel számos ország foglalkozik. A dolgozatban feltüntetett országok kiválasztásának okát a szakmai háttéranyaguk elérhetősége, és elért eredményeik adták. Az ökológiai legeltetés egy bevált és kipróbált módszer Franciaországban. Számos francia régió és hatóság alkalmazza már a juhokat és más növényevő állatokat a legeltetésre. 2017. január 1-je óta minden francia közösségnek le kellett mondania a növényvédő szerek használatáról a közterületi zöldterületek fenntartása során. Az úttörő városok az 1980-as évek óta megtapasztalták, hogy az állatállomány parkokban és kertekben történő legeltetése a zöldterületek kezelésének egyik leggazdaságosabb, környezetbarátabb és legbarátságosabb módja. Közel 300 település tért át 2000-től napjainkig az öko-legeltetésre (INT_05).

A francia úttörők közé tartozik Essonne, Hauts-de-France régió és olyan vállalatok, mint az SNCF és a RATP (francia vasúttársaságok). A növényevő állatok környezetbarátabb megoldások a parkok és kertek kaszálásához, hiszen a gépeknél kevesebb zajszennyezést és kevesebb szén-dioxidot termelnek, lehetővé teszik a biológiai sokféleség fennmaradását, illetve csökkentik a zöldhulladék mennyiségét is. Lehetővé teszik továbbá a műtrágyák és növényvédő szerek használatának minimalizálását, hiszen az állatok a trágyájukkal gazdagítják a talajt. Az ökológiai legeltetéssel a területek könnyen regenerálódnak és terjednek, mivel az ürülékkel és az állatok szőrzetével a magvak messzire kerülhetnek. Az alkalmazott állatok lehetővé teszik az érzékeny természeti területek megőrzését is. A dél-franciaországi Bouches-du-Rhône tartományban található Alpilles Regionális Természeti Parkba juhokat telepítettek be, hogy a park szabályainak, előírásainak és minősítésének tiszteletben tartása mellett megőrizték az örökséget (INT_06).

Az állatok legeltetése ideálisnak mondható megoldás, mind a fent említett Franciaországban, mind Belgiumban, Dániában és Hollandiában, különösképp az EU-ban nemrégiben elfogadott "nulla növényápolási vegyszer" célkitűzés eléréséhez. Azzal, hogy a tájfenntartást a növényevő

állatokra bízják, a hatóságok és a magántulajdonosok egyaránt előnyös helyzetbe kerülhetnek. Christophe Darpheuil, francia állattenyésztő és a lyoni Naturama helyi egyesület igazgatója felsorolta az alternatív tájfenntartási módszerekhez használt állatokat és azok hatékonyságát és esetleges veszélyeit, amelyeket az alábbiakban összegeztem (INT_07).

1.Birkák: a legjobb ökológiai fűnyíróknak tekinthetők.

A juhok ideális “munkaerő” kis területeken, és szükség esetén a szennyezett vagy nedves területeket is lelegelik. A legnépszerűbbek a nem élelmezési céllal tenyésztett fajták, és sokukat, mint például a Soays, a Landes de Bruyère és a Camerouns, a kihalás fenyegeti. Egyes juhok nem igényelnek emberi beavatkozást a gyapjúnyíráshoz, a szabadban is ellhetnek, és nincs szükségük menedékre. A juhok nem csak ökológiai kaszálók, hanem a biológiai sokféleségre is kedvező hatással vannak, amely akár 40%-kal is növekedhet azokon a területeken, ahol használják őket. A juhok nem pusztítják az élőhelyeket. Sőt, a trágyájuk gazdagítja a talajt, és számos rovar és állatot vonz a területre.

Ha egész évben hektáronként mindössze öt juhot tartanak, a mechanikus fűnyírók vagy bozótívágók nélkül is jó tájfenntartási teljesítményt lehet elérni.

2.Kecskék: a meredek és lejtős területek szakértői

A kis lejtésű, szabálytalan zöldterületek vagy aljnövényzet számára ideális kecskefajták a Ditches, a Rove vagy a Poitevine kiváló bozótívágók. Nagyon gyorsan dolgoznak, de előszeretettel rágesálik a díszcserjéket, valamint a gyümölcs- és díszfákat is. Jó kiegészítői a legeltetett juhoknak, ha a zöldterületeken több rétegű növényzetet kell fenntartani. Ugyanakkor kecskékre oda kell figyelni, minden nap ellenőrizni kell a létszámot, hogy megvannak-e még, mivel a szökésben is profik.

3.Szarvasmarha: nagy területek kérődző állata

Ideális állatok a nagy, sík területek, például mocsaras területek fenntartására, ahol nem gond a taposás. A Salers fajtát, vagy a (nagyon) szőrös Highland Cattle-t népies vonzerejük miatt értéklik. Könnyen felügyelhetőek, a szarvasmarhák nem próbálnak megszökni. Mindazonáltal ezeket az állatokat sokkal nehezebb szállítani, mint a juhokat és a kecskéket. Trágyájuk kevésbé dúsítja a talajt.

4.Lovak

A lovak, pónik és szamarak nagyon törekenyek, a pusztákon vagy a szennyezett talajon gyorsan megbetegedhetnek. Számukra kedvezőbbek a nagy, egészséges területek, mint például a mocsarak, a camarguaik, a landais vagy a shetlandi pónik és a hegyekben a pottok lovak számára. A szarvasmarhákhoz hasonlóan a szállítás is logisztikai problémát jelenthet, ami semmissé teheti a carbonlábnyomra gyakorolt előnyöket, mivel a járműveket motorizálni kell - másrészt viszont költséghatékony mivel a kerítésépítés könnyebb.

5.Szarvasok:

Az állami hatóságok, mint például a franciaországi Ainban található Pszichoterápiás Központ, szintén örökbe fogadhatnak szarvasokat. Eredeti választás, amely lehetővé teszi az 1 hektáros zöldterület fenntartását, és egyúttal hozzájárul az ott nap, mint nap élő központ pácienseinek jólétéhez.

Feltéve, hogy a talaj nem szennyezett vagy nedves, a szarvasoknak nem okoz gondot a lejtős zöldterületek kaszálása. Szaporodóképességük azonban nagy zöldterületeket igényel, és a túlszaporodás és a betegségek terjedésének elkerülése érdekében szükség van a szarvasok selejtezésére.

7.Kistestű állatok:

A tyúkok, pulykák és gyöngytyúkok alkalmasak a káros rovarok kiűzésére, és a nitrogénnel dúsított műtrágyában magas koncentrációban lévő ürülékükkel gazdagítják a talajt. Őket nagy területen kell telepíteni, hogy ellensúlyozzuk rossz szokásukat, a fű kiirtását. Az egzotikusabb, tevéfélék (lámák és alpakák) a fű felszedése nélkül legelnek, és olyan gyorsan kaszálnak, mint a kecskék. Végül, bármennyire is furcsának tűnik, a tengerimalacok hasznosak lehetnek kis területen, például a pázsit szoros nyírásban tartására. A nyulakkal ellentétben nem ásnak lyukakat!

Az ökölegeltetés sikerének okai

Az állatok legeltetése lehetővé teszi az invazív és gyorsan fejlődő fajok megfékezését, valamint a helyi flóra nagyobb heterogenitásának elősegítését. Az ökölegeltetés például kifejezetten jó eszköznek bizonyult a japán göncösfü kifejlődése ellen, amely megtelepedett a francia

zöldterületeken, és amelyet hagyományos eszközökkel nagyon nehéz visszaszorítani. Emellett az állati hulladékok erőteljes trágyázó szerepet töltenek be, és értékes mikro élőhelyeket hoznak létre különösen a gombák fejlődéséhez.

Az öko-legeltetésnek számos pozitív társadalmi hatása, melyet ez az alternatív gazdálkodási mód vált ki.

Ami a technikai csapatokat illeti, a csorda irányítása lehetővé teszi számukra, hogy új készségeket fejlesszenek ki, és változatossá tegyék napi feladataikat. De különösen a felhasználók oldalán működik a varázslat: a város közepén legelésző állatok látványa nagy lelkesedést vált ki a lakosságban (fiatalokban és idősökben), és lehetővé teszi a pozitív kommunikáció kialakítását a város vezetése körül. zöld helyek.

A területén örökbefogadandó szám és faj kiválasztása több tényezőtől függ:

- Földrajzi elhelyezkedés és éghajlati viszonyok: minden esetben az ellenálló fajokat részesítik előnyben, hiszen külső hőmérsékleteket el kell tudják viselni.
- A területek típusainak megfelelő állat választás, mivel nem minden állat legel egyformán.
- A területek mérete is korlátozza az adott állat alkalmazását, kisebb felületek fenntartására, a juhok, kecskét, szamarat vagy tehenet, lehet érdekesebb libára vagy kacsára cserélni.

A befektetés legjobb megtérülése továbbra is az állati legeltetés: példának okáért 12 darab juh vásárlása és a hozzájuk tartozó gondozás 10 év után körülbelül 2000 euróba került, míg a klasszikus kezelési mód, a nyírás vagy gépi kaszálás ugyanerre az időszakra kb. 10 000 euró (számláló berendezés, üzemanyag, munkaidő stb.). Ha a közösség saját állományt vásárol, gondoskodnia kell arról, hogy több ügynök jól képzett legyen az állatok megfigyelésére, és képes legyen ellátni az állatok igényeit.



Gondoskodni kell a megfelelő bánásmódról és életkörülményeik minőségéről. Ez megköveteli az állomány számára fenntartott terek elhatárolását, amelyeket szabadon kell elhelyezni, ha szükséges, a felhasználók által elérhetetlenül. A felnőttek és a gyermekek reakciói kiszámíthatatlanok lehetnek, így vigyázni kell arra, hogy az állatokban stresszt ne keltsenek.

A növény-egészségügyi termékek zöldfelületi használatának tilalmán túl különös figyelmet kell fordítani az állatoknak beadott gyógyszerek korlátozására. Az ezekben a gyógyszerekben található anyagok az állatok ürülékén keresztül a legeltetett parcellák talajába, vizébe és növényvilágba kerülhetnek. A vakcinákon kívül semmilyen megelőző kezelést nem szabad adni az állománynak. A szükséges gondozás időszakában körültekintőbb, ha az érintett állatokat a kezelés ideje alatt sehol sem hagyjuk legelni (INT_05).

A Brest Métropole 2018 óta alkalmaz egy innovatív és egyben ősi zöldfelület-kezelési módszert: az öko-legeltetést. Az ökológiai, a társadalmi kötelek vektora, az öko-legeltetés teszi teljessé a kertészek mindennapi munkáját a metropoliszban. Az öko-legeltetésben a zöldfelületek kezelése kerítéssel lehatárolt legelőkön valósul meg. A juhnyáját (kis csoportokra bontva) egy-két hétig, területenként rotációs ütemezés szerint viszik, mielőtt másik helyre költöztetik.

Az ágensek munkáját kiegészítve ez a kezelési módszer lehetővé teszi az invazív növényfajok természetes kezelését is, és hozzájárul a környezet biodiverzitásának helyreállításához, miközben csökkenti a zöldfelület-fenntartó tevékenység szénlábnyomát. A birkákat azért választották, mert nem okoztak kellemetlenséget (szag és hangzavar szempontjából) a helyi lakosok számára. A helyi védett Lande de Bretagne fajta kiválóan alkalmas az öko-legeltetésre. Nagyon vastag gyapjúja védi a nedvességtől és az erős szélről, így elkerülhető, hogy a környéken menedéket építsenek, viszont téli menedéket biztosít a közösség a metropolisz területén (INT_08).

A fentebb leírt előnyök mellett erős társadalmi kötelek is kialakulhat, amelyet a használók lakókörnyezetének fejlesztése, a városlakók természet- és vidékismereti ismerete generál.

A hektáronkénti átlagos állatok száma 1-től (tehén vagy szamár) 6,5-ig (kecske vagy juh) változik. Egyéb kritérium a telek megközelítése, víz, élelem, lehetséges menedékhely, lehetséges veszélyek – gyakoriak az állatlopások –, rögzített vagy mobil kerítések felszerelése, függetlenül attól, hogy a terület nyilvános-e vagy sem. Az állatok körülbelül nyolc hónapig tartózkodhatnak a helyszínen, április-májustól november-decemberig (INT_09).

A juhok a hüvelyeseket és a fiatal hajtásokat részesítik előnyben, a szamarak a száraz fűvet is megeszik, a lovak fehérjében gazdag fiatal fűhajtásokat esznek.

A legeltetés intenzívebbé válását viszont el kell kerülni. Az extenzív legelők kialakítása a cél, nem pedig a gyakran műtrágyával dúsított agyon legeltetett területek (Pâturages extensifs 2017).

2.5 A gyepgazdálkodás magyarországi gyakorlata és az ökológikus megoldások alkalmazási lehetőségei

Jelenkori gyepgazdálkodás gyakorlata:

- Gépi kasza alkalmazásának hatása:
 - növekvő táblaméret (csökkenő élőhely diverzitás)
 - kaszálások ideje lerövidült (magérlelés és magszórás esélye csökkent)
 - fűben fészkelő madarak és élőhelyük pusztítása
- Új fajták az állattartásban:
 - Legelési szokások és preferenciák megváltozása (hereford, holstein fríz)
 - Legeltetés helyett kaszálás
- Műtrágya és növényvédő szerek hatása:
 - Gyep faji összetételének a megváltozása
 - Ellenállóbb betegségek, és bogarak jelenléte

Legeltetés pozitív hatásai:

- Védett kultúrafajták jelentősége (szürke marha, racka, cigája, mangalica stb.)
- A legeltetés módszerének hatása (tereléses, elkerítéses, villanykarámos)
- A legeltetés intenzitása (db állat/terület/idő), időzítése
- Legelőápolás (cserjék eltávolítása, „acatolás”)

Legelő állatok hatása:

- szarvasmarha: nagy taposóhatás, mozaikos legelés, zöld fű: tehén 50-60kg/nap, optimális fűmagasság 20- 40 cm, regenerációs idő: 15-30 nap

- juh: borotva hatás, kisebb taposás, zöld fű: anyajuh 6- 7 kg/nap, optimális fűmagasság <15 cm, regenerációs idő 10-15 nap
- ló: mélyen legel, sokat ugrál, válogat (lelegeli az elvénült fűvet is), pihenőhelyén és itatóhelyén veszélyeztet (csapások, trágya)
- kecske: mindent lelegel (általában káros!)
- disznó: zsióka legelés (általában káros!)
- liba: nagyon erős a trágyája, mindent lelegel (káros!) (Nádasy 2021)

3. Kutatási eredmények

3.1. Az alternatív gyepgazdálkodási lehetőségek adaptálhatósága a vizsgálati helyszínen

A fenntartási és alternatív gyepgazdálkodási lehetőségek vizsgálata dokumentációban a kutatás alapanyagát a magyarországi helyreállított projektekkel érintett történeti kertek adják, amelyek tájképi kertként létesültek, vagy a kertek ezen korszaka került kialakításra.

A vizsgálat előfeltétele a megfelelő minőségű, mérhető alaptérkép előállítása. A méretek valósághű megjelenésről a földhivatali alaptérkép, illetve az abaújszántói Önkormányzat egy 2012-ben készült felmérésének másolata gondoskodik, amelyhez illesztve kerültek a Katonai felmérések, légi felvételek és űrfelvételek.

Az így előállított alaptérképen lehatárolásra és mérésre kerültek, a kertben fellelhető gyepfelületek, amelyek kijelölése a helyszíni bejárások és ismeretek alapján kerültek korrigálásra (M_02).

A módszertanom részbeni alapját az Ifjú Tehetségek Találkozója készült 2019-es fenntartási és alternatív gyepgazdálkodási lehetőségek vizsgálata adja.

A kezelendő gyepfelületek területén egy differenciált gyepkezelési zónamegosztás történt. A felületek besorolásra kerültek: szuper intenzív, intenzív, szuper extenzív és extenzív kategóriába (M_03).

A *szuper intenzív* kezelési zónába azok a felületek tartoznak, amelyek kiemelt történeti jelentőségű, reprezentatív felületként jelentek és jelennek meg a kertben, vagy terepalakításuk magas kezelést igényel. Ilyen a kastély udvara és közvetlen környezetében található zöldfelületek. A területen évi 4 kaszálás és manuális pontszerű szakembert igénylő fenntartás

javasolt. A kezelés következtében alacsonyan tartott jelentős részben egyszikű fűfélékből álló architektonikus kertrészbe illeszkedő gyep képét mutatja.

Az *intenzív* kezelési zónába kerültek azok a felületek, amelyek az esztétikai szempont mellett funkcionális szempontból is igénylik az intenzívebb fenntartást, illetve a szőlőterület. A kert gyakran használt területei, a kastélytól távolabb eső területein, parki épületek, és értékes fasorok környezetében, valamint az utak mentén, amely a veszprémi példa alapján is a laikus látogatók számára a tudatos fenntartás jelzését szolgálják. A kaszálás évi 2 alkalommal javasolt.

Az *extenzív* kezelési zónát két csoportra osztva, létrejön az extenzív kezelés I. és az extenzív kezelés II. Az extenzív kezelés I. területen évi 1 kaszálás és kétszeri állati legeltetés javasolt. Az extenzív kezelés II. időszakos állati legeltetés javasolt. A kezelések következtében a gyepfelület a megszokottnál magasabb lesz, emellett a területen lehetőséget kapnak az egyszikű növények mellett az évelők és kétszikű egynyári egyedek is a megtelepedésre, megerősödéssre. Ennek következtében az állomány megerősödik és a diverzitása is nő.

A *szuperextenzív* kezelési zónába azok a területek tartoznak, amelyek a kert kompozíciójában távolról érvényesülnek, illetve funkcionalitásukat tekintve mások (gazdasági-állattartó telep). A leírt kezelési javaslat feltételezi a helyi viszonyok közötti természetközelinek nevezhető állomány meglétét.

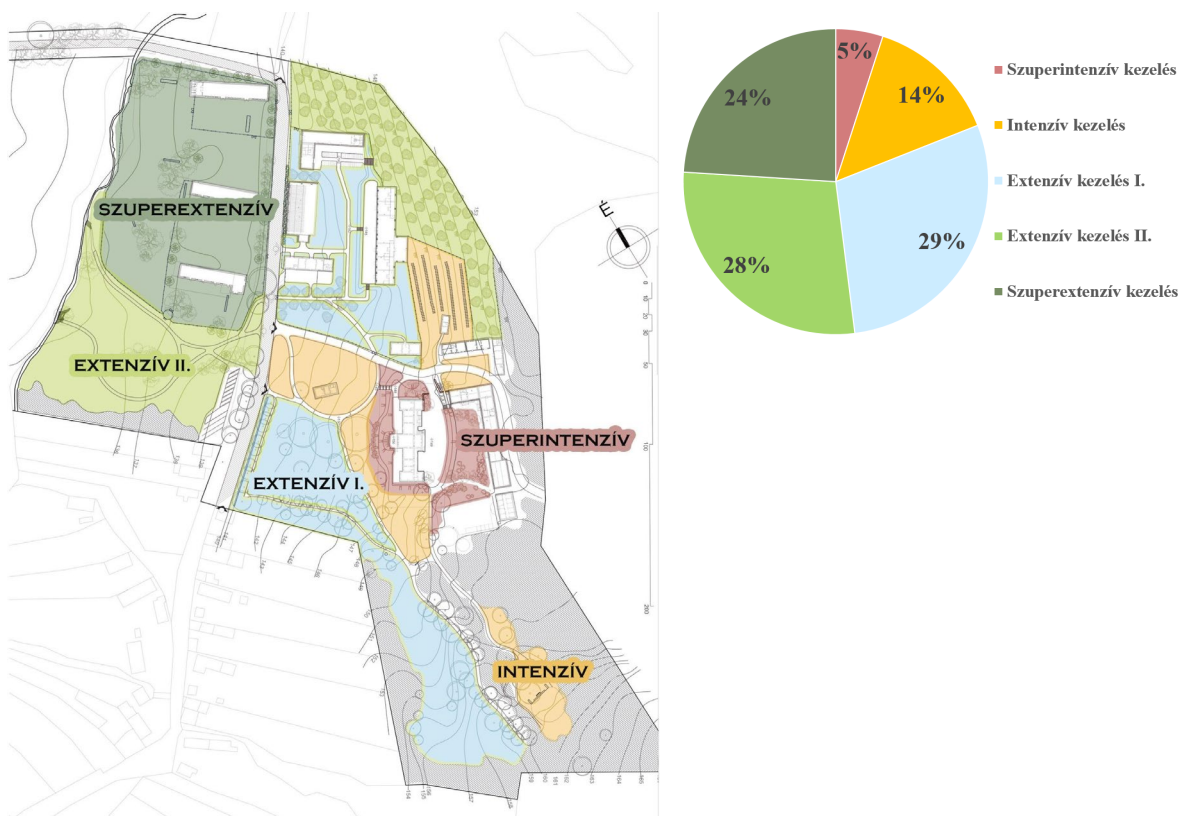
A fenti kategóriákba osztott gyepfelületek alkotják az egész kert tervezett állapotában a gyepkezelés igényét. Összegezve egy általános, félintenzív fenntartásúvá válik a terület, ami előrevetíti, hogy kezelési technológiaváltással egy közel tíz hektáros területet, hogyan lehet biodiverz és hogyan lehet gazdaságosan fenntartani.

Vizsgált terület	Természetvédelmi jogi védettség a területen vagy a közvetlen szomszédságában	Történeti kutatás utal-e természetközeli és/vagy gazdálkodási célú gyepkezelésre?	
		Kaszálás	Legeltetés: Fentről.hu 1964.02.16
Patay-kastély kertje (Cekeháza)	területhatáros: Natura 2000 Madárvédelmi terület	-	

INT_10

Kezelési megoszlások összesítése:

Méret (m2)	Kezelendő gyepfelület		Szuperintenzív kezelés		Intenzív kezelés		Extenzív kezelés I.		Extenzív kezelés II.		Szuperextenzív kezelés	
	m2	%	m2	%	m2	%	m2	%	m2	%	m2	%
92642,0	54268,5	58	2655,3	5	7844,4	14	15682,3	29	14925,5	28	13161,0	24



Patay- kastély kert gyep felületeinek kezelési intenzitásának zónafelosztása

3.2.Eredmények, kiértékelések és a levonható következtetések

Összehasonlítva a napjainkban reálisan megvalósítható kaszálási gyakoriság évi munkáját az alternatív fenntartás terület igényével a következő tényekre figyelhetünk fel. Összesítve a kertben mért kezelendő felületet, úgy évi 4 egyöntetű kaszálással (26182 m²x4 alkalom) 104728 m² gyepfelület kaszálását szükséges finanszírozni, ellenben a bemutatott módszerrel, mindösszesen (2655,3 m²x4 alkalom + 7844,4 m²x2 + 15682,3 alkalom) 41992,3 m² felület kaszálandó egy évben (szuperintenzív, intenzív és extenzív I.), amely 40 %-os megtakarítást jelenthet. A számítás alapját az fenntartási és alternatív gyepgazdálkodási lehetőségek vizsgálata adja.

Természetesen ehhez hozzátartozik a legeltetett területek kezelése is (juhok), melynek számítási alapját a 2018-ban megjelent A város nő (La ville pousse) honlapon Lisa Bertrand által írt szakmai/szakértői cikke, az Agronapló 2014-es cikke, illetve egy egykori juhtenyésztő tapasztalatai adják. A gazdasági helyzet miatt a pénzügyi adatok eltérhetnek, de a mögöttes értékük nem. 10000 m²-re 10-12 darab juhot, vagy 2 darab szarvasmarhát kell számolni. Így a

kutatási területen 12 darab juh és 2 szarvasmarha alkotja a legeltetéshez szükséges állati erőt. Hozzávetőlegesen a gépi kaszáláshoz képest (1000 euró/év) a 12 juh és a 2 tehén közel 90 %-os megtakarítást jelenthet.



1966-os légi felvételen a gyepterület mérete: 38566,4 m2. Hasznosított.

A gyepterület mai (2022) kiterjedése 53109,7 m2. Hasznosítatlan.

A tervezett kezeléssel a gyepterület mérete: 54268,5 m2.

Alternatív
gyepgazdálkodással
hasznosított.

Irodalmi hivatkozások

- 1 Dövényi 2010 Dövényi Zoltán, Magyarország kistájainak katasztere, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 2010
- 2 Hommonay 1995 Hommonay István, Szántó nekem a világ közepe, Abaújszántó Polgármesteri Hivatalának kiadása, Abaújszántó, 1995
- 3 Nagy Veronika, Szőke Balázs 2004 Nagy Veronika, Szőke Balázs, Abaújszántó-Cekeháza Patay kastély Építés- és művészettörténeti dokumentáció, Önkormányzati megbízás alapján, Abaújszántó, 2004
- 4 Pápai Veronika, Bíró Borbála 2015 Pápai Veronika, Bíró Borbála, Ökológikus zöldfelületek városi alkalmazása, Főkert Nonprofit Zrt., Budapest, 2015
- 5 ITT 2019 Bálint Krisztina, Báthoryné Nagy Ildikó Réka, Ifjú Tehetségek Találkozója, Szent István Egyetem, Budapest, 2019
- 6 Pâturages extensifs Sophie Pasche et al., Pâturages extensifs, Genf, 2017
- 7 Nádasy 2021 Nádasy László, Gyepok kezelése természetvédelmi területeken, Természetvédelmi kezelés előadás, (2021)

Internetes források

- 1 INT_01 Abaújszántó Önkormányzatának honlapja, http://abaujszanto.hu/?page_id=158 (Utolsó megtekintés ideje: 2022 július)
- 2 INT_02 Történeti Kertek Adattára, Nagy Nikoletta, [Abaújszántó \(Cekeháza\) - Történeti Kertek Adattára \(historicgarden.net\)](http://abaujszanto.hu/?page_id=158) (Utolsó megtekintés ideje: 2022 szeptember)

- 3 INT_03 A Magyar Geocaching Közhasznú Egyesület hivatalos honlapja <https://geocaching.hu/caches.geo?id=3284> (Utolsó megtekintés ideje: 2022 szeptember)
- 4 INT_04 Van den berk Faiskola honlapja, [Acer pseudoplatanus 'Leopoldii' | Acer pseudoplatanus 'Leopoldii' - Van den Berk Nurseries \(vdberk.hu\)](#) (Utolsó megtekintés ideje: 2022 augusztus)
- 5 INT_05 La ville pousse, Lisa Bertrand [La Ville Pousse - Nouvelles urbanités vertes et solidaires](#) (Utolsó megtekintés ideje: 2022 október)
- 6 INT_06 Paysalia, <https://www.paysalia.com/en/blog/maintenance/6-good-reasons-for-adopting-ecological-grazing> (Utolsó megtekintés ideje: 2022 október)
- 7 INT_07 Paysalia, [Animal grazing: the best animals to use for landscape maintenance! | Paysalia](#) (Utolsó megtekintés ideje: 2022 október)
- 8 INT_08 Brest. fr Metropole & ville, <https://www.brest.fr/les-espaces-verts-de-brest-metropole/la-gestion-ecologique/eco-paturage-3908.html> (Utolsó megtekintés ideje: 2022 október)
- 9 INT_09 Cite Verte, Le végétal est essentiel à la ville, <https://www.citeverte.com/dossiers/enquetesdossiers/detail/lecopastoralisme-urbain-un-mode-dentretien-doux-et-polyvalent/> (Utolsó megtekintés ideje: 2022 október)
- 10 INT_10 Fentről.hu, <https://www.fentrol.hu/hu#c:2360685.735944:6154065.11>

Interjúk

1	Dr. Virág Zsolt	Dr. Virág Zsolt Miniszter Biztos, Budapest, 2022 március
2	Németh Zita	Németh Zita Okleveles Tájépítész, 2022 április
3	Szaniszló Árpád	Szaniszló Árpád Helytörténeti gyűjtemény és bormúzeum tagja, helyi lakos, 2022 május
4	Pachinger János	Pachinger János Abaújszántó Önkormányzatának tagja, 2022 május
5	Sáfián Ádám	Sáfián Ádám Abaújszántó polgármestere, 2022 május
6	Balogh Milán	Balogh Milán Abaújszántó református lelkésze, 2022 május

Mellékletek

Értékkataszter

Azonosító szám:	A.1.
Megnevezés:	Kastély hátsó udvara- ma fogadó parkrész
Elem típusa:	Önálló kertrész
Datálás:	XIX század környéke
Anyag, szerkezet:	Koros taxonok, szép kerti kompozíciós megoldások.
Állapot:	Elhanyagolt, bozótos terület.
Műemléki érték, jelentőség:	tájkép angolkert
Javaslat:	A park felújítása és történeti kutatás a történeti fotók és térképek alapján.
Fotó és forrása: Abaújszántó Polgármesteri hivatala 	

Azonosító szám:	A.2.
Megnevezés:	Idős gesztenyefasor
Elem típusa:	Ketrészlet egy jelentős történeti növényállománya
Datálás:	XIX század környéke
Anyag, szerkezet:	Közönséges vadgesztenye (<i>Aesculus hippocastanum</i>)
Állapot:	Odvasodó törzs.
Műemléki érték, jelentőség:	A fák elhelyezkedése kompozíciós szempontból az eredeti telepítésnek felelnek meg, megtartásuk indokolt.
Javaslat:	A fák állapotának javítása, fenntartási és kezelési munkáinak biztosítása évi többszöri rendszerességgel annak érdekében, hogy ne vesszen el egy több évszázados érték.

Fotó és forrása: saját készítés



Azonosító szám:	A.3
Megnevezés:	Idős hársfa és juharfa sor
Elem típusa:	Kertészlet egy jelentős történeti növényállománya
Datálás:	XIX század környéke
Anyag, szerkezet:	Kis és nagylevelű hárs, közönséges vadgesztenye
Állapot:	Odvasodó törzs és száraz ágak.
Műemléki érték, jelentőség:	A fák elhelyezkedése kompozíciós szempontból az eredeti telepítésnek felelnek meg, megtartásuk indokolt.

Javaslat:	A fák állapotának javítása, fenntartási és kezelési munkáinak biztosítása évi többszöri rendszerességgel annak érdekében, hogy ne vesszen el egy több évszázados érték.
Fotó és forrása: saját készítés 	

Azonosító szám:	A.4
Megnevezés:	Értékes nagyon koros taxonok
Elem típusa:	Kertészlet egy jelentős történeti növényállománya
Datálás:	XVIII. század környéke
Anyag, szerkezet:	Kocsányos tölgyfák, közönséges platán, csüngő japánakácok, tarka levelű hegyi juhar (<i>Quercus robur</i> , <i>Platanus x hybrida</i> , <i>Sophora japonica</i> 'Pendula', <i>Acer pseudoplatanus</i> 'Leopoldii', <i>Tilia cordata</i> , <i>Tilia platyphyllos</i>)
Állapot:	Odvasodó törzs és száraz ágak.

Műemléki érték, jelentőség:	A fák elhelyezkedése kompozíciós szempontból az eredeti telepítésnek felelnek meg, megtartásuk indokolt.
Javaslat:	A fák állapotának javítása, fenntartási és kezelési munkáinak biztosítása évi többszöri rendszerességgel annak érdekében, hogy ne vesszen el egy több évszázados érték.
Fotó és forrása: Abaújszántó Polgármesteri hivatala  	

Azonosító szám:	A.5
Megnevezés:	Kettős gesztenyefasor a terület határán
Elem típusa:	Kertészlet egy jelentős történeti növényállománya
Datálás:	XIX század környéke
Anyag, szerkezet:	Közönséges vadgesztenye (<i>Aesculus hippocastanum</i>)

Állapot:	Odvasodó törzs.
Műemléki érték, jelentőség:	A fák elhelyezkedése kompozíciós szempontból az eredeti telepítésnek felelnek meg, megtartásuk indokolt.
Javaslat:	A fák állapotának javítása, fenntartási és kezelési munkáinak biztosítása évi többszöri rendszerességgel annak érdekében, hogy ne vesszen el egy több évszázados érték.
Fotó és forrása: saját készítés	

Azonosító szám:	B.1.
Megnevezés:	Családi kriptá
Elem típusa:	Kerti építmény és/vagy műalkotás
Datálás:	1869-1887
Anyag, szerkezet:	Faragott kő

Állapot:	Elhanyagolt építmény.
Műemléki érték, jelentőség:	Műemlék védelemre javasolt.
Javaslat:	Építészettörténeti és művészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.
Fotó és forrása: saját készítés	

Azonosító szám:	B.2.
Megnevezés:	Kőkerítés
Elem típusa:	Kerti építmény és/vagy műalkotás
Datálás:	XIX. század
Anyag, szerkezet:	Faragott kő
Állapot:	Elhanyagolt építmény.
Műemléki érték, jelentőség:	Védelemre javasolt.
Javaslat:	Építészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.

Fotó és forrása: saját készítés



Azonosító szám:	B.3.
Megnevezés:	Kőrakásos kút
Elem típusa:	Kerti építmény és/vagy műalkotás
Datálás:	-
Anyag, szerkezet:	Kő
Állapot:	Elhanyagolt építmény.
Műemléki érték, jelentőség:	Műemlék védelemre javasolt.
Javaslat:	Építészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.

Fotó és forrása: saját készítés



Azonosító szám:	B.4.
Megnevezés:	Gazdasági épületek
Elem típusa:	Kerti építmény és/vagy műalkotás
Datálás:	1819–1869
Anyag, szerkezet:	Faragott kő és tégl.
Állapot:	Elhanyagolt építmény.
Műemléki érték, jelentőség:	Műemlék védelemre javasolt.
Javaslat:	Építészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.

Fotó és forrása: Abaújszántó
Polgármesteri hivatala



Azonosító szám:	B.5.
Megnevezés:	Parádés lovarda
Elem típusa:	Kerti építmény és/vagy műalkotás
Datálás:	1819–1869
Anyag, szerkezet:	Faragott kő.
Állapot:	Elhanyagolt építmény.
Műemléki érték, jelentőség:	Műemlék védelemre javasolt.
Javaslat:	Építészettörténeti és művészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.

Fotó és forrása: Abaújszántó

Polgármesteri hivatala



	Kategóriák	Konfliktus meghatározása	Javaslattevél	Állapotjavítás időtartama
1	Funkcionális	Közlekedés és megközelíthetőség	A burkolt utak állapotának javítása, felújítsa	6 hónap
2	Funkcionális	Infrastrukturális ellátottság	Az infrastruktúra ellátottság feljavítása, víz és energiaellátás bevezetése. Köztéri világítások felújítása	1 év
3	Funkcionális	Nem egységes tulajdonviszony	Földhivatali tulajdonviszony rendezés	1 év
4	Funkcionális	Használaton kívüli területek	Funkciókkal való ellátás	mérlegelni való
5	Funkcionális	Építmények állapota	Statikai állapotjavítás, Építészettörténeti és művészettörténeti felújítás, vizesedés vizsgálata.	1-3 év
6	Funkcionális	Park berendezési tárgyainak hiányossága	Igényfelmérés, berendezési tárgyak elgondolása és elhelyezése	6 hónap-1 év
7	Funkcionális	turisztikai szempontból nincs szervesen/ élő tudatba nincs becsatlakoztatva akár a településhez és a borvidékhez	Közösségi promótálás, helyi szinten és országos szinten is.	1 hónap- és folyamatosan aktívva tenni
8	Funkcionális	Közismertetés és kitáblázás hiánya	Információs táblák kihelyezése.	1 hónap –mérlegelni való
1	Esztétikai	Növényállomány állapota	Fakataszter, állapotfelmérés, mérlegelés és olyan fajok kiválasztása amelyek visszaidézik a kert régi állapotát, de ellenállnak a jelenlegi környezeti viszonyokhoz.	6 hónap
2	Esztétikai	Eredeti útvonalak eltűnése	Utak újrarendelése és kertépítészeti terv készítése	1 hónap –mérlegelni való
3	Esztétikai	Örökségi elemek környezetének látványa	Értékes építmények állapot felmérése és mérlegelés ezek megtartása, felújítása vagy bontása mellett.	6 hónap
1	Ökológiai	Idős taxonok állapota	Fák állapotának javítása, fenntartási és kezelési munkáinak biztosítása évi többszöri rendszerességgel	6 hónap -1 év
2	Ökológiai	Szükségességi folyamatok és az inváziós fajok terjedése	Irtás.	6 hónap
3	Ökológiai	A fák odvasodása	Fafelmérés és faápolás.	1 év
1	Örökségvédelmi	Leromlott állapotú kiszolgáló gazdasági épületek	Építészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.	1-3 év
2	Örökségvédelmi	Kökerítések állapota	Építészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.	1-3 év
3	Örökségvédelmi	Kőrákosos kút	Építészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.	1-3 év
4	Örökségvédelmi	Családi kriptá	Építészettörténeti és művészettörténeti kutatás, felmérés és felújítás.	1-3 év

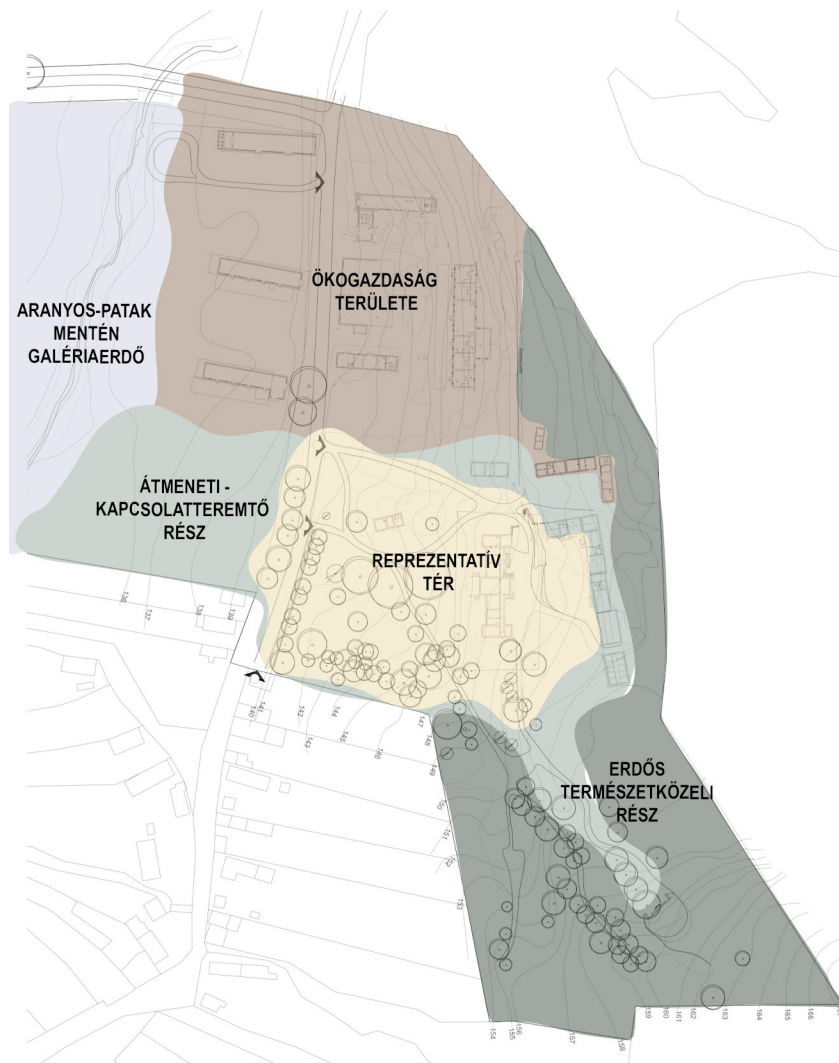
Konfliktus összegzés és javaslati táblázat (M_01)



Ajánlott gyepkezelés és új épület funkciók (M_02)



Zöldfelületi stratégia (M_03)



Terület funkcióbeli felosztása (M_04)